

Forfatter: Kidde, Harald

Titel: Udrag fra Jærnet

Citation: Kidde, Harald: "Jærnet", i Kidde, Harald: *Jærnet*, udg. af Knud Bjarne Gjesing ; Thomas Riis , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, isamarbejde med Nyt Dansk Litteraturselskab, cop. 1990, s. 421. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-kidde04ny-shoot-idm140608063450928/facsimile.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Jærnet

- 115 *Staffeldtske Jægere*: generaløjnandt Bernhard Detlev Staffeldt (1752-1818) var i 1814 oberstbefalende over tropperne i Sydnorge – *Konventionen i Moss*: 14.8.1814, hvor Norge anerkendte unionen med Sverige, mens Sverige til gengæld lovede at respektere den norske statsforfatning. – *Wien*: hvor fredforhandlingerne efter napoleonskrigene fandt sted 1814-15 – *den edle O-Si Helena*, hvortil Napoleon forvistes – *den hellige Alliance*: den politisk konservative alliance mellem de sejrende magter efter napoleonskrigene
- 116 *det Ojebrik*: . . . *skønt*: allusion til Goethes *Faust*: »Verweile doch, du bist so schön» Med disse ord forskriver Faust sig til Mefistofeles
- 117 »*Champagneensens*» væv af Frans Mikael Franzén (1772-1847). – *Spencer*: ærneløst overstrykke
- 121 *Letargi*: sløvhed, (sygelig) glemsomhed.
- 122 *Caesarator*: «caesars» tilnavn til den romerske feltherre Q. Fabius Maximus (d. 203 f.Kr.). – *høst*: Boreas, nordenvinden

Andet Kapitel

- 128 »*Borgnans*» . . . *Kolthoff*: danser/eloder. – *Baschik*: hætte med lange flage, som krydses under hagen og bindes i nakken. – *Sejlskebetonupe*: strømpe med mønstret skaft – *sløskede*: uklare, slørede.
- 129 *Fredrika af Baden*: se n.t.s. 19
- 130 »*Det sprang en jængfva*» sangleg, en del af de omtalte sanglege og folkeviser kan findes i *Berättelse öfver en resa i Värmland sommaren 1845 af Ludvig Borgström*, udg. 1915 af Ernst Nygren i serien *Värmland jord och nu*. Her Borgström s. 142. For hjælp med det svenske visestof takkes prof. dr. Bergr R. Jonsson, Svenskt Visarkiv
- 131 *de Festis*: sødsvingvis Marie-Anguste d. V. (1760-1842), forstedanser ved Pariseroperan. – *Hertug Karls* »*Generöfvinge*»: Hertug Karl II af Braunschweig (1804-73) blev afsat ved en revolution 1830, hvor residensslotet blev stukket i brand, siden søgte han forgæves at genvinde sit hertugdømme – *Jössepoikaen*: Jösshäradspolska, folkedans fra Värmland kendetegnet af høje spring udført af de mandlige dansere. – *Sapphos* *Eliskvshymner*: den græske digterinde S. (f. o. 612 f.Kr.) skrev kærlighedsdigte til sine veninder. – *Theognis*: græsk digter, 540erne f.Kr., hyldede den mandlige skønhed. – *Hippokleides* *Dans*: H. bejlede til Agariste, datter af tyrannen Kleisthenes af Sikyon, men frastødte hende med sin overmodige dans
- 132 *Løjdens Mure*: se n.t.s. 86 – *Thvar jag ar*: sidste strofe af sanglegen *Det sprang en jængfva*, se n.t.s. 130. – *duc d'Alba*: hertugen af Alba, se n.t.s. 86. – *Jern og Død, hvor er din Brod*: jf. 1. Kor. 15,55.
- 133 *Skyttarret*: træ, der efter folketroen yder beskyttelse – *Thomsdagen*: apostelen Thomas' festdag d. 21.12., hvor forberedelserne til julen skulle

- være afsluttet. – *Vindens Fulsare kom han*: sønne af Ambrosius (339-97), oversat af Olaus Petri (1536) og J.O. Wallin (1816)
- 134 *fra Løse til Annandag*: fra Lucia'dag d. 12.12., der regnedes for indgangen til julefesten, og til 2. juledag. – *Sankt Knut*: Knud Lavards dødsdag, d. 7.1. Med Sankt Knut regnedes julen for afsluttet: »Knut kör julen ut.» – *Recken smann*: vis. af Pehr Thomasson (1818-83). – *Dammordansen*: sang- og panteleg, hvor én af deltagerne skal få de andre til at le. Jf. Borgström s. 145.
- 135 *Ståbestöl*: se n.t.s. 55 – *skuldring*: forstyrrelse af smeltning pga. slagget i ovnen.
- 136 *Jösschäringer*: folk fra Jösse herred i Värmland. – *Hjufolkene*: ikke identificerede. – *Kong Oscar*: Oscar I (1799-1859), svensk-norsk konge 1844-59. – *Lauvskjöld*: Severin L. (1777-1856), statholder i Norge 1841-56. – *Prins Gustaf*: Frans Gustav Oscar (1827-52), hertug af Uppland, var kendt som komponist.
- 137 *Georgius* ... : 23. april, Skt. Georgs dag. – *St bon'* ... : folkelige viser, der efterligner fuglesang. – *Nattvakan*: forældet betegnelse for nattergal.
- 138 *Væster gøik, buster gøik*: efter folketroen varsler gøgen lykke eller ulykke alt efter, hvilket verdenshjørne man hører den fra. – *færre tre Gønge*: efter folketroen opfyldes et ønske, hvis man udtaler det tre gange, mens man færner et træ, hvori der sidder en gøg.
- 139 *På Bunden af Søerne*: if. folketroen overvintrer svaler på bunden af søer.
- 140 *jerngrå*: jerngrå. – *i Høgens* ... *Hann*: if. folketroen omskaber gøgen sig i jul til en heg. – *Døve*: fjeldkæde i Norge. – *Demningen*: hos Homer om personer, der som f.eks. læger, sangere og beroldest stiller deres arbejde til hele folkets rådighed. Mytologisk og religiøst udvides begrebet til at betegne verdensskaberer. – *Nøkken*: i folketroen om overnaturligt væsen i vandløb. – *O Herre*: af salmen *Hjalp mig min Gud* af J.O. Wallin (1814). – *Mares Kampgegn*: if. folketroen skyldes mareridt et væsen, der sætter sig på brystet af den sovende. – *Huldne*: overnaturligt kvindeligt væsen i norsk folketro.
- 141 *Råhanda* og *Tallemaja*: se n.t.s. 59. – *Gæster*: se n.t.s. 17. – *Elletrøsten*: hul stub efter elletræ. – *Hærtrøsten*: betegnelse for hærmyggets larver, der sammenklæbede hobevis munder om en krybende slange. – *Pukharen*: i folketroen: kunstigt fremstillet lure, der stjaler mælk fra køer til sin ejer. – *Tu lull* ... : almuevis fra Värmland. Jf. Borgström s. 130-31.
- 142 *Tolf Guds englar*: gammel folkelig aftenbøn fra Dalsland, jf. Borgström s. 151. – *Bjerghusar*: jætter knyttet til bjerge.
- 143 *Gimungagap*: i nordisk mytologi det tomme rum, som siden fyldtes med jordkloden. – *Laxarby-Væden*: sanglek og dans fra L.: Dalsland, jf. Borgström s. 143.
- 144 *roggede*: pjaltede. – *en Fante*: se n.t.s. 44.
- 145 *Isaras Ugnér* etc.: se n.t.s. 32 og 73. – *Myrman*, *Dahlgrens* ... *Slægt*: berømte familier i Värmland, omfattende bl.a. jernværksejere, forfattere, billedkunstnere og embedsmænd. – *Karl Axel Gottlund*: (1796-1875)